

ΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΤΗΣ “ΑΥΘΕΝΤΟΠΟΥΛΑΣ”, ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΙΤΑΛΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ ΚΑΡΑΚΚΙΟΛΟΥ¹

Κατὰ τὸ ἐν Σόφια Δ' Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον ἔδειξα ὅτι πλεῖστα ὄσα χωρία τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας τοῦ Φραντζῆ τυγχάνουσιν ὑποβολιμαῖα, προστεθέντα ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ 1571 ἀκμάσαντος μητροπολίτου Μονεμβασίας Μακαρίου Μελισσηνοῦ ἐν συνεργασίᾳ, πιθανῶς, μετὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Ἀνδρέου Δαρμαρίου, τοῦ διασήμου ἐκείνου παραποιοητοῦ χειρογράφου.

Ἐπειδὴ ἡ Μεγάλη Χρονογραφία τοῦ Φραντζῆ εἶναι πρώτη πηγή, ἐξ ἧς ἀντλοῦνται πληροφορίαὶ ἀφορῶσαι εἰς τε τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν τῶν περιοίκων λαῶν, τὸ πρᾶγμα ἐνέχει μεγάλην σημασίαν, καθότι ἐπιβάλλεται νῦν ἡ ἀναθεώρησις τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν συγγραμμάτων, τὰ ὅποια ἦντλησαν ἐκ τῆς ὡς ἄνω χρονογραφίας. Σχετικῶς φέρ' εἰπεῖν πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν βλέπομεν μέχρι τῆς σήμερον, καὶ μετὰ τὴν ἐν Σόφια γενομένην ἀνακοίνωσίν μου, συγγράμματα ἡμέτερά τε καὶ ξένα κατὰ κόρον ἐπαναλαμβάνοντα τὴν εἶδησιν τῶν γάμων τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Ἀντωνίου Β' τοῦ Ἀτσαγιώλη μετὰ τῆς ἡγεμονίδος Μαρίας τῆς Μελισσηνῆς κτλ. Ἡ εἶδησις ὅμως αὕτη εἶναι καθαρὸν ἐπινόημα μηδεμίαν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν πραγματικότητα· προέρχεται ἐξ ἐνὸς χωρίου τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας, τὸ ὁποῖον ἀπέδειξα ὅτι εἶναι ὑποβολιμαῖον· παραδείγματα δὲ τοιαῦτα ὑπάρχουσι πάμπολλα².

Τὰ τοιοῦτα ὅμως χωρία εἶναι πολὺ περισσότερα ἢ ὅσον ὑπώπτεον ἀρχικῶς. Χωρίον π. χ. περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ὁποῖου ἡμῖν σχεδὸν βέβαιος, ἤδη, παρασκευάζων τὸν Β' τόμον τῆς ἐμῆς ἐκδόσεως τοῦ Φραντζῆ, ἀντελήφθην ὅτι ἦτο νόθον. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον εἶναι τὸ ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης σ. 424, 17-425, 2· ἔχει δὲ ἐπὶ λέξει ὡς ἑξῆς: «τότε καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδιάλεως Βησσαρίωνος ἐξαπέστειλε πρὸς τοῦσδε τοὺς δεσπότας, κὺρ Ἀνδρέαν, λέγων, τὸν δεσπότην καὶ Μανουὴλ τὸν αὐθεντόπουλον, ἵν' εἰς γυναικα δώσωσι τὴν αὐτῶν ἀδελφὴν τινι ἄρχοντι ἐκ γένους Καρακκιόλω πλοῦτῳ τε καὶ γένει καὶ λαμπρότητι διαπρέπουσι καὶ τῆς συμφωνίας γενομένης, ἡ τῶν μνήστρον ἱερολογία ὑπὸ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέως

¹ Ἀνακοίνωσις γενομένη ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ Ε' Βυζ. Συνεδρίῳ.

² Βλέπε τὴν ἐν τῷ Βυζαντινῷ Συνεδρίῳ Σόφιας γενομένην ἀνακοίνωσίν μου· Phrantzès est-il réellement l'auteur de la Grande Chronique qui porte son nom? (Bulletin de l'Institut archéologique Bulgare, tome IXe, 1935, pp. 177 - 189).

διετελέσθη. Ἡμεῖς οὖν οἱ τῆς νύμφης οἰκιακοὶ παρὰ τοῦ νυμφίου πλείστα φιλοτιμίας ἐλάβομεν εὐφρανόμενοι ἐν τῇ χαρᾷ».

Κατὰ τὸ περὶ οὗ λόγος χωρίον ὁ Γεώργιος Φραντζῆς εὐρισκόμενος ἐν Ρώμῃ καὶ φιλοξενούμενος ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ δεσπότη Θωμᾶ Παλαιολόγου παρευρέθη εἰς τὴν «ιερολογίαν τῶν μνήστων» τῆς «αὐθεντοπούλας» ἥτοι τῆς θυγατρὸς τοῦ δεσπότη Θωμᾶ μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ ἄρχοντος Καρακκιόλου¹.

Τὴν ὑποψίαν περὶ τῆς μὴ γνησιότητος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου γεννᾷ τὸ γεγονός ὅτι τοῦτο ὄχι μόνον δὲν περιέχεται ἐν τῇ Μικρᾷ Χρονογραφίᾳ, ἣτις εἶναι ἀναμφηρίστως ἔργον αὐθεντικὸν τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς δύο τῶν καλλιτέρων καὶ ἀρχαιότερων κώδικων τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας, ἥτοι εἰς τοὺς κώδικας Gr. 239 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μονάχου καὶ P 24 sup. τῆς Ἀμβροσιανῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Μιλάνου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἄλτερος μόνον τὸν κώδικα τοῦ Μονάχου εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ παρ' αὐτοῦ γενομένη τῷ 1796 ἐκδόσει τῆς Βιέννης καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ ταύτῃ ἐκδόσει τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας δὲν περιέχεται τὸ ὡς ἄνω χωρίον.

Εἰς τοὺς μὴ περιέχοντας τὸ χωρίον κώδικας ἢ εἰς Ρώμην τοῦ Φραντζῆ ἀφίξις ἐκτίθεται ὡς ἑξῆς: «καὶ δι' ἡμερῶν ἐννέα ἐφθάσαμεν εἰς Ρώμην καὶ κατελύσαμεν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν αὐθεντῶν ἡμῶν, τοῦ δεσπότη, λέγω, κύρ Ἀνδρέου καὶ αὐθεντοπούλου κύρ Μανουὴλ τῶν Παλαιολόγων, ἡμέρας λς' προσμείνας». Ἡ προσθήκη ἐγένετο μετὰ τὴν λέξιν «ἡμῶν», παραλειφθεισῶν τῶν λέξεων «τοῦ δεσπότη, λέγω, κύρ Ἀνδρέου καὶ αὐθεντοπούλου κύρ Μανουὴλ τῶν Παλαιολόγων», αἵτινες ἐτοποθετήθησαν ἐν τῷ σώματι τοῦ ὑποβολιμαίου χωρίου· ἡ δὲ ἐν τέλει φράσις «ἡμέρας λς' προσμείνας» ἐτροποποιήθη ὡς ἑξῆς: ἔνθα προσέμεινα ἡμέρας λς'.

Ἡ προσθήκη ἐγένετο περὶ τὸ ἔτος 1575²· τὸ πρῶτον δ' ἀπαντᾷ εἰς τὸν κώδικα τοῦ Τουρίνου. Λόγοι ὅμως ἐσωτερικοὶ τοῦλάχιστον μᾶς πείθουσιν περὶ τῆς νοθείας καὶ ὅτι καὶ ταύτης αὐτουργὸς εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ποιησάμενος ἀπάσας τὰς πολυαριθμοὺς προσθήκας τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ.

Ἐν ἐτέραις μου ἐργασίαις² ἔδειξα ὅτι ὁ αὐτουργὸς ἀπάντων τῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Χρονογραφίᾳ ὑποβολιμαίων χωρίων ἀρέσκειται νὰ ἀπομιμηται τὸ ὕφος τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ, ἀρυόμενος ἐξ αὐτοῦ πολλάκις οὐχὶ μόνον χωρία ὀλόκληρα, ἀλλὰ καὶ φράσεις, τὰς ὁποίας ὅμως παραμορφώνει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτιον οὐσιωδῶς. Καὶ ἐν τῷ χωρίῳ, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ, ἡ παρὰ Νικηφόρῳ Γρηγορᾶ φράσις «διαπρέπων πλούτῳ καὶ γένους λαμπρότητι» λαμβάνει τὴν μορφήν «πλούτῳ καὶ γένει καὶ λαμπρό-

¹ Σημειωτέον ὅτι ὁ Βέκκερος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης γράφει «Παρακιόλω», ἐνῶ οἱ τὸ πρᾶγμα ἀναφέροντες κώδικες ἔχουσι Καρακκιόλω.

² Βλέπε τὰ προλεγόμενά μου ἐν τῇ παρὰ Teubner ἐμῇ ἐκδόσει τοῦ Φραντζῆ σ. IX, καὶ Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 9, 1934, σ. 281-282.

τητι» διαπρέπων δηλονότι οὐχὶ διὰ τὴν λαμπρότητα τοῦ γένους, ὡς ἔννοεῖ ὁ Ν. Γρηγοράς ἀλλὰ διὰ τὸ γένος καὶ τὴν λαμπρότητα· ἐπειδὴ δὲ συχναὶς ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἀλλοιοῦται ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος φράσις κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς ἅπαντα τὰ ὑποβολιμαῖα χωρία τῆς μεγάλης χρονογραφίας, πειθόμεθα καὶ ἐκ τούτου μόνου περὶ τῆς ταυτότητος τοῦ συγγραφέως. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ πολλὰ ἄλλα. Οὕτως, ἐν πολλοῖς, ὁ διασκευαστὴς προσπαθεῖ νὰ ἀπομιμηθῇ καὶ τὴν φρασεολογίαν τῶν ἀθθεντικῶν χωρίων τοῦ Γεωργ. Φραντζῆ πάντοτε ὅμως ἑλλιπῶς ἢ ἀνεπιτυχῶς. Τοιαύτης φύσεως προσπάθειαν διαβλέπομεν καὶ ἐν τῇ φράσει τοῦ ἡμετέρου χωρίου: «τότε καὶ ὁ μακαριώτατος πάπας διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως κνρ Βησσαρίωνος ἐξαπέστειλε πρὸς τοῦσδε τοὺς δεσπότας...» Προφανῶς ἡ φράσις αὕτη ἢ ἑλλιπὴς εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ ὀλίγον ἀνωτέρω (ἐκδ. Βόννης, σ. 424,2) ἀθθεντικοῦ κειμένου τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ, ἐνθα προκειμένου περὶ τῆς ἐξ Ἀγκῶνος εἰς Ρώμην μεταφορᾶς τῶν ἀθθεντοπούλων ὁ συγγραφεὺς λέγει: «*Μαθὼν οὖν ὁ πάπας τὴν ἔλευσιν τῶν ἀθθεντοπούλων εἰς Ἀγκῶνα, ἐξαπέστειλε δι' ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς καὶ βοήθειας τοῦ αἰδεσιμωτάτου καρδινάλεως κτλ.*». Ἐπιστῶ ὅμως ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαϊόντων ἐπὶ μιᾶς παρατυπίας ἐνυπαρχούσης ἐν τῇ ἰδίᾳ ταύτῃ φράσει, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδόλως θὰ περιέπιπεν ὁ γηραιὸς καὶ πεπειραμένος ἀυλικός, ὁ ἀσθηθὸς τηρητῆς¹ τῆς ἀυλικῆς ἐθιμοτυπίας Γεώργιος Φραντζῆς, ὅστις οὐδέποτε θὰ ἔλεγε «πρὸς τοῦσδε τοὺς δεσπότας» προκειμένου περὶ ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονιδῶν, ἐφ' ὅσον μόνον ὁ πρεσβύτερος Ἀνδρέας ἦτο τετιμημένος διὰ τοῦ τίτλου τοῦ δεσπότη.

Ὡς γνωστόν, ὁ τίτλος τοῦ δεσπότη δὲν ἦτο συμφυῆς τῇ βασιλικῇ καταγωγῇ, ἀλλ' ἀπενέμετο εἰς μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Οἱ πρίγκιπες τοῦ βασιλικοῦ οἴκου αὐτοδικαίως ἔφερον τότε μόνον τὸν τίτλον τοῦ ἀθθέντου² ἢ τοῦ ἀθθεντοπούλου. Ὁ Γεώργιος Φραντζῆς θὰ ἔλεγεν ἐν παρομοίᾳ περιπτώσει οὐχὶ «τῶν δεσποτῶν», ἀλλὰ «τῶν ἀθθεντῶν»: οὕτω δὲ ἐκφράζεται πάντοτε μὲν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τμήματι τοῦ ἀθθεντικοῦ κειμένου, παρὰ τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπισυναφθῆ τὸ ὑποβολιμαῖον χωρίον «*κατέλθασαμεν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν ἀθθεντῶν ἡμῶν, τοῦ δεσπότη, λέγω, κνρ Ἀνδρέου καὶ τοῦ ἀθθεντοπούλου κνρ Μανουήλ...*» (βλ. ἀνωτέρω σ. 265).

Ἐπὶ πλέον δὲ ἡ πληροφορία καθ' ἣν ὁ πάπας προκειμένου νὰ νυμφεύσῃ τὴν ἀθθεντοπούλαν μετὰ τοῦ ἰταλοῦ εὐπατρίδου Καρακχιόλου ἔστειλε πρεσβείαν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς «*ἵ' εἰς γυναῖκα δώσωσι τὴν αὐτῶν ἀδελφὴν τινὶ ἄρχοντι κτλ.*», φαίνεται ἡμῖν ἥκιστα πιθανή. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου εὗρισκοντο ὑπὸ τὴν

¹ Βλέπε ἰδίᾳ σ. 129,1 ἐπ. τῆς παρὰ Teubner ἑμῆς ἐκδόσεως.

² Τὸ ἔθος ἐπεκράτησε καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Ὀσμανιδῶν, τοῦ ὁποίου τὰ ἄρρενα μέλη, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ διαδόχου ἐξαιρουμένου, ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ ἐφέντη = ἀθθέντου.

άπόλυτον έξάρτησιν τοῦ πάπα όντες «διωγμένοι άπό τόν τόπον των, όρφανοί, ξένοι, όλόπτωχοι, ότι εἶναι χρεία νά ζοῦν άπό ξένα χέρια...»¹, ἦσαν πρό παντός έντελῶς άνήλικοι εισέτι, τοῦ πρεσβυτέρου αὐτῶν, τοῦ δεσπότου Ἄνδρέου δηλονότι, μόλις συμπληρώσαντος τὸ δέκατον τρίτον έτος τής ηλικίας του. Δέον δέ νά ληφθῆ ύπ' όψιν ότι τοιούτου είδους χρονολογικαί άνακολουθία δέν εἶναι άήθεις² εἰς τόν διασκευαστήν τής Μεγάλης Χρονογραφίας.

Ἐπολείπεται νῦν νά μάθωμεν διά ποίους λόγους έγένετο ἡ προσθήκη καί κατά πόσον αὕτη άναποκρίνεται πρός τήν Ιστορικὴν άλήθειαν.

Πολλάκις ό διασκευαστής τής μεγάλης Χρονογραφίας προσθέτει συμπληρωτικῶς εἰδήσεις μὴ ύπαρχούσας έν τῇ αυθεντικῇ τοῦ Φραντζῆ συγγραφῆ, άντλῶν ταύτας ὡς έπί τὸ πολύ, έκ πηγῶν μεταγενεστέρων. Εἰς τοῦτο, έπί παραδείγματι, όφείλεται ἡ συμπλήρωσις τῶν λόγων, δι' οὓς ύπέπεσεν ύπό τήν δυσμένειαν τοῦ πορθητοῦ καί γαμβροῦ του ό δεσπότης Δημήτριος ό Παλαιολόγος (Φραντζῆ, έκδ. Βόννης, σ. 428.10-18). Ὁλόκληρον τὸ σχετικόν χωρίον παρελήφθη έκ τής «Πολιτικῆς Ἱστορίας» (έκδ. Βόννης, σ. 35. 8έπ.), Προκειμένου όμως περι τοῦ συνοικεσίου τής αυθεντοπούλας μετά τοῦ Ιταλοῦ εὐπατρίδου Καρακχιόλου άσασαι αἱ προσπάθειαι μου πρός άνεύρεσιν πηγῆς αξιολόγου σχετικῶς πρός αὐτὸ παρέμειναν άτελεσφόρητοι. Ἡ αυθεντοπούλα ὠνομάζετο Ζωή ἡ Σοφία: άλλ' οὔτε ἡ Μικρά οὔτε ἡ Μεγάλη Χρονογραφία τοῦ Φραντζῆ άναφέρουσι τὸ ὄνομά της. Ἐξ αὐτῶν πληροφορούμεθα μόνον ότι ἡ πρεσβυτέρα θυγάτηρ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἥτις έν έτει 1446 ένυμφεύθη τόν κράλην τής Σερβίας Λάζαρον, όστις έπί τῇ ευκαιρία ταύτη έτιμήθη ύπό τοῦ αυτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Η' διά τοῦ τίτλου τοῦ δεσπότου, ὠνομάζετο Ἐλένη. Ἡ «Πολιτικὴ Ἱστορία» προκειμένου περι τής Σοφίας άναγράφει μόνον τοὺς έν έτει 1472 τελεσθέντας γάμους αὐτῆς μετά τοῦ Μεγάλου Δουκὸς τής Ρωσσίας Ἰβάν τοῦ Γ' (1462-1505) «*Ο δὲ κθρ Θωμᾶς μαθῶν τήν άφιξιν τοῦ αυθεντὸς (τοῦ πορθητοῦ δηλονότι) φυγῶν έπορεύθη μετά γυναικὸς παιδίων καί οικείων έν Ρώμη, άσμένως δὲ αὐτὸν έδέξαντο οἱ Ἱταλοί, έποίησαντο αὐτοῖς καί σιτηρέσια, πλὴν έν ὀλίγῳ έτελεῦτησεν* εἶχε δὲ καί δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μία έλαβε τὸν κράλην, ἡ δὲ έτέρα τὸν αυθεντην Ρωσσίας». (ένθ' άνωτέρω, σ. 35 καί έπ.).

Ἐπάρχουσιν όμως, ὡς εἶπον, καταρχόμενος τής πραγματείας ταύτης, καί υποβολιμαία χωρία έν τῇ Μεγάλῃ Χρονογραφίᾳ μὴ άντιληθέντα έξ ουδεμιᾶς πηγῆς, καθαρὰ έπινοήματα όντα τοῦ διασκευαστοῦ. Οὗτος άποβλέπων εἰς τὸ νά διαθρύψη τήν φιλαυτίαν Ισχυρῶν προσώπων διαμενόντων ἰδίᾳ έν Νεαπόλει ὅπου καί ό ἴδιος εἶχε καταφύγει μετά τὸ 1571, προσέθετεν εἰς τήν Μεγάλην Χρονογραφίαν τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ πλαστὰς εἰδήσεις άφορώσας

¹ Βλέπε έπιστολήν Βησσαρίωνος-Φραντζῆ έκδ. Βόννης, σ. 420,15.

² Βλέπε έμὴν άνακοίνωσιν έν τῷ Βυζ. Συνεδριῳ Σοφίας, ένθ' άνωτέρω, σ. 181.

εἰς τὴν ἐξ ἡγεμονικῶν δῆθεν οἰκῶν τοῦ Βυζαντίου καταγωγὴν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος προσώπων, ὅπως ἐπιτύχη ὄφελήματά τινα. Ἐν προκειμένῳ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ οἰκογένεια τῶν Καρακκιόλων, ἐξ Ἑλλήνων καταγομένη, ἦτο ἐγκατεστημένη ἐν Νεαπόλει, κατὰ τινα δὲ φήμην μέλος τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐν Ἀγίῳ ὄρει ἱερᾶς Μονῆς Καρακάλου. Ὅπως λοιπὸν ἐγράφησαν ἀντίτυπα εἰδικὰ τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας, δι' οὓς λόγους πρὸ μικροῦ ἐξεθέσαμεν χάριν τῶν ἐν Νεαπόλει ἐγκατεστημένων οἰκῶν τῶν Ἀτσαγιώλη, τῶν Τολέδων, τῶν Κατέλμων, τῶν Φραγκοπούλων κλπ., οὕτω καὶ χάριν τῶν Καρακκιόλων ἐγράφη ἀντίτυπον εἰδικόν, ἐν ᾧ ἔχει παρεμβληθῆ, ἐν χωρίῳ ἀναμφισβητήτως ὑποβολιμαίῳ, ἢ περὶ τοῦ συνοικεσίου πληροφορία, ἀνεξαρκήτως τοῦ ἂν αὕτη τυγχάνη ἀκριβῆς ἢ οὐ. Συνέπεσεν ὁμως, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ εἰδικοῦ τούτου ἀντιγράφου ν' ἀντιγραφῶσιν ἅπαντα τὰ μεταγενέστερα χειρόγραφα. Ὡς ἐκ τούτου πάντα ταῦτα περιέχουσι τὴν περὶ τοῦ συνοικεσίου πληροφορίαν, ἐνῶ ἕτερα χειρόγραφα παλαιά, σύγχρονα τοῦ χάριν τῶν Καρακκιόλων γραφέντος, δὲν περιέχουσι τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πληροφορίαν, ὡς δὲν θὰ περιεῖχε ταύτην καὶ τὸ ἀπολεσθὲν ἀρχέτυπον τῆς Μεγάλης Χρονογραφίας τὸ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς Μικρᾶς Χρονογραφίας ἀπορρεῦσαν, ἦτις, ὡς ἐδηλώσαμεν ἐγκαίρως, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον περὶ τοῦ συνοικεσίου ποιεῖται ὑπαινιγμόν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Β. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου.